

ÚKONY MORTIS CAUSA V PRÁVNEJ HISTÓRII SLOVENSKA – EXKURZ DO STARŠEJ PRÁVNEJ TERMINOLÓGIE

JUDR. MGR. ADRIANA ŠVECOVÁ, PhD.
TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA DEJÍN PRÁVA

Abstrakt

ŠVECOVÁ, Adriana: Úkony *mortis causa* v právnej histórii Slovenska – exkurz do staršej právnej terminológie. HISTORIA ET THEORIA IURIS, roč. 2, 2010, č. 3, s. 83 - 98.

V krátkom analytickom a viac-menej iniciálnom expoé sa rozoberajú v staršej právnej terminológii používané právne druhy úkonov *mortis causa*, ktoré sa vyvinuli po stáročiach v Uhorsku, a v čase 19. a v počiatkoch 20. storočia sa spájali s nižšie v krátkosti definovanými testátnymi úkonmi pevne stanoveného *numerus clausus*: testamentu alebo závetu, kodicilu, fideikomisu, dedičskej zmluvy a darovania pre prípad smrti (*donationis mortis causae*).

Úvod

Pre uhorské testamentárne právo platilo, že jednotlivé druhy úkonov posledného poriadku vykazovali povinnosť ich zriadenia jednostranným alebo dvojstranným právnym úkonom, predsa však ich historická rozmanitosť sa zakladala na bohatej právnej, listinnej praxi, a tak sa vyvinuli v priebehu storočí viaceré pomenované druhy uzavretého okruhu dedičskoprávných úkonov: testamentu, kodicilu, dedičskej zmluvy, *donationis mortis causa* a fideikomisu, pre ktoré sa adekvátne ich právnemu významu vžilo v minulosti širšie, ustálené spojenie právneho úkonu *posledného poriadku* alebo *poslednej vôle*. Uvedené pojmy dnes už prijali petrifikované rímskoprávne označenie úkonov *mortis causa*. Štúdia sa *ab initio usque ad finem* venuje pojmovému vymedzeniu zadaných testátnych úkonov v novšom uhorskom i československom práve platnom na území Slovenska¹.

¹ Štúdia je príspevkom k dejinám prameňov dedičského práva na Slovensku a zaraďuje sa medzi pôvodné vedecké výstupy projektu VEGA č. 1/0062/10: *Postavenie a uplatnenie prameňov práva v historickoprávnom vývoji na území Slovenska*.

1. Posledný poriadok/vôľa

Pod v minulosti abstrahovaný právny termín *posledná vôľa* alebo *posledný poriadok*² uhorské právo subsumovalo v rozvinutom právnom význame všetky právne úkony smerujúce k vyjadreniu sa poručiteľa nakladať po jeho smrti s právami viažucimi sa k jeho osobe a majetku³. Dedenie podľa posledného poriadku sa v podstate v uhorských pomeroch realizovalo najčastejšie zriadením testamentu⁴, a preto v užšom zmysle sa chápal a stotožnil s ním, čím termín testament alebo závet subsumoval do neho. Ak sa naň pozrieme

² Na tomto mieste treba zdôrazniť pôvodný stredoveký, a v zásade prekračujúci charakter úkonu posledného poriadku v najstarších storočiach, keď išlo o poslednú vôľu alebo poriadok o posledných veciach človeka. Dotknutý úkon nadobúdala *ergo* transcendentný, a nie originárny právny rozmer. Pre poručiteľa, resp. subjekt testátora zriaďujúceho posledný poriadok, sa javilo uvedené eschatologické stanovisko dôležitejšie než právna stránka v modeli kresťanskej recepcie a adaptácie testamentárneho práva do uhorskej (resp. európskej) právnej kultúry. Kresťanstvo sa totiž vždy dotýkalo transcendentného a imanentného zároveň: ako Boh má dosah na človeka, tak človek zriadením úkonu *mortis causa* realizuje neustále prítomný spásanosný postulát, odovzdávajúc do Božieho milosrdenstva svoju dušu v hodine smrti. Jeho (pra)pôvodná kresťanská funkcia sa realizovala v dispozíciách odkazov a jej dosiahnutia prostredníctvom distribúcie majetku, ktorý sa testátne tradoval v prospech rozehrešenia a spásy duše testátora. Majetok v uvedenom zmysle slúžil *pro bonum* cirkvi, almužien, podpory zakladania fundácií a pod.

³ Aj pozitívne právo so zreteľom na ustanovenie § 469a OZ vykladá pojem „*posledná vôľa*“ širšie než vo vzťahu v Občianskom zákone definovanému závetu, ako jedinej formy vyjadrenia úkonu *mortis causa* v pozitívnom dedičskom práve, pretože i ďalšie písomné alebo inak vyjadrené úkony viažuce sa k vydedeniu, zmene, doplneniu alebo zrušeniu závetu sa subsumujú pod dotknutý pojem. Pozri tiež LA-ZAR, J. a kol.: *Základy občianskeho práva I.* Bratislava : Iura Edition, 2006, s. 569.

⁴ Staršie uhorské právo nepoznalo viaceré, napríklad v Čechách známe inštrumenty formálno-právnych úkonov prejavu poslednej vôle, ako boli spolok (dohoda viacerých fyzických osôb – šľachticov – o vzájomnej dedičskej postupnosti v prípade úmrtia niektorého člena spolku), od 15. storočia obľúbené nápadné listy (fingovanie neexistujúceho dlhu, ktorý sa má splatiť až po smrti dlžníka tým, že veriteľ pre uspokojenie uvedenej fingovanej pohľadávky vstúpi do všetkých práv a majetku dlžníka), a v neposlednom rade kšaft (v dobovom význame testament, od slovesa *schaffen* – porúčať, rozkazovať), hoci bohemizmus kšaft nebol úplne praxi na Slovensku neznámy. V mestskom práve Trnavy sa vyskytol tento pojem „*posledni ksaft*“ v jednom zo slovenských testamentov 18. storočia (Štátny archív Bratislava, pob. Trnava, MG Trnava, sign. 3-7-3). Naposledy o českom šľachtickom dedičskom práve novoveku SÝKORA, A.: České zemské dědické právo 16. století. In *Právník*, 2007, č. 7, s. 805 - 807.

z inej, rozširujúcej perspektívy, tak potom závet prijal význam *pars pro toto* pre vyjadrenie úkonu posledného poriadku⁵.

Avšak terminologicky širším pojmom posledný poriadok vždy zostal, pretože pojal aj ďalšie formy: dedičskej zmluvy, *donationis mortis causae*, fideikomisu⁶. Na podporu konfirmity a uniformity úkonu posledného poriadku so závetom poslúžili aj nižšie uvedené charakteristiky oboch úkonov, z ktorých vyplývala ich terminologická konsonancia. Posledný poriadok *de iure* znamenal totožný termín so súčasným: úkonom *mortis causa*.

Núka sa ešte jedna historická pripomienka, že pokiaľ sa naďalej po roku 1848 používala frazéma úkon posledného poriadku/vôle, myslel sa ním úkon zriadenia testamentu (v diverzite jednotlivých druhov), dedičskej zmluvy, darovania pre prípad smrti a ich doplnkov a zmien (kodicilov), avšak s dôvetkom, že tak v teoretickej, ako aj aplikačnej (zákonodarnej) rovine bola možná pretrvávajúca akceptácia súdobého názoru posledného poriadku ako závetu v širšom kontexte⁷.

V novšom práve 20. storočia sa označili za akty posledného poriadku tak úkony jednostranné – závet⁸, ako aj dvojstranné – dedičské zmluvy a obe sa traktovali ešte i v období 1. polovice 20. stor. za akty „poslednej“, slobodnej vyjadrenej vôle jednotlivca konať naposledy s právnymi účinkami, t. j. s účinkami *post mortem*.

Nižšie uvádzané definície posledného poriadku/vôle sa stali súčasťou minulých zákonných ustanovení i odborného výkladu právnej vedy⁹ a pre ich prehľadnosť možno uviesť nasledujúce:

- opatrenie zostaviteľa o jeho majetku pre prípad jeho smrti¹⁰;

⁵ Jung sa priklonil k uvedenej koncepcii závetu, keď ho označil za „*die letzte Verfügung der (sic!) letzten Wille, wodurch jemand erklärt, was nach seinem Tode mit seinem hinterlassenen Vermögen geschehen soll, wird Testament genannt*“. JUNG, J.: *Darstellung des ungarischen Privatrechtes*. II. Band. Wien : B. Th. Bauer, 1818, s. 104 - 105.

⁶ LUBY, Š.: *Základy všeobecného súkromného práva*. III. vydanie, Šamorín : Heuréka, 2002, s. 246.

⁷ Pozri GZOVSKÝ, V.: *Privátne testamenty podľa práva platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*. Prešov, 1925, s. 9.

⁸ V. Fajnor používa už len termín závet. Pozri FAJNOR, V.: Dedičské právo na Slovensku. In *Právny obzor*, r. VI, 1923 s. 71 n.; FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*. II. prepracované, judikatúrou siahajúcou do r. 1935 doplnené vydanie. Bratislava : Nákladom Právnickej Jednoty na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, 1935, s. 520 n.

⁹ Sledovali sa zákonné aj právnu vedou prijaté definície a objasnenia jednotlivých úkonov *mortis causa*, v širšom aj užšom rámci, v rozmedzí vývoja v 18., 19. a prvej polovice 20. storočia.

¹⁰ Podľa FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, s. 520.

- úkon, ktorým zostaviteľ svoje imanie alebo jeho čiastku jednej alebo niekoľkých osobám neodvolateľne postupuje pre prípad smrti (§ 552 ABGB)¹¹;
- právny úkon porúčiteľa, ktorým disponuje svojím majetkom pre prípad svojej smrti¹²;
- odvolateľný úkon, ktorým zostaviteľ zostavuje v prospech jednej alebo viacerých osôb pre prípad svojej smrti svoj majetok alebo jeho časť (§ 512 Návrhu všeobecného zákoníka občianskeho)¹³;
- posledná vôľa zostaviteľa, vyjadrená v predpísanej zákonnej forme, určujúca, akým spôsobom sa má po jeho smrti rozdeliť jeho imanie – „čo sa rozumie závetom v širšom zmysle“, môže byť jednostranným prejavom, nezávislým od vôle inej osoby, „čo sa rozumie závetom v širšom zmysle“, alebo dedičskou zmluvou¹⁴.

1.1. Testament/závet

Historický termín *testament* sa v prospech jednoznačnej právnej kvalifikácie dôsledne asimilačne asociuje so *závetom*, pričom testament sa v štúdiu používa minimalisticky¹⁵. Uvedená metodologická poznámka berie ohľad na pravdivosť tvrdenia, že termín testament sa v slovenskej právnej terminológii vedy aj praxe vyskytoval nielen v stredoveku a novoveku, ale ešte i v 20. a 30. rokoch 20. storočia. Zároveň sa zohľadní tým terminologický posun a príklon k súčasnej pozitívnoprávnej slovenskej nomenklatúre a k výhradne užívanému termínu právneho aj právnického jazyka – závetu, v extenzívnom bádani dejín tvorby moderných slovenských zákonných úprav¹⁶.

¹¹ SCHELLE, K. – SCHELLEOVÁ, I.: *Civilní kodexy 1811 – 1950 – 1964*. Brno : Masarykova univerzita, 1993, s. 140.

¹² LUBY, Š.: *Základy všeobecného súkromného práva*. III. vydanie, Šamorín : Heuréka, 2002, s. 246.

¹³ FAJNOR, V. – ZÁTURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, s. 543.

¹⁴ GZOVSKÝ, V.: *Privátne testamenty podľa práva platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*, s. 7.

¹⁵ Pre pomenovanie úkonu posledného poriadku a jeho najobvyklejšej právnej formy testamentu sa zaužívali viaceré, dnes už archaické termíny, užívané najmä v právnej praxi ako: „ultima voluntas, Testament/um, letzte Willensmeinung, letzter Wille, Satzung, Willenvermächtnis, testamentarische Ordnung, posledny kssaft, ostatna, posledna wola/wul, posledny poradek, végső akarat et kivanság, útolsó végrendelet“. Pozri tiež MAJTÁN, M. (red.): *Historický slovník slovenského jazyka*. Bratislava : Veda, 1995, 2005, s. 147 (IV. zv.), s. 48 - 49 (VI. zv.).

¹⁶ Pozri KRČMÁŘ, J.: *Právo občanské V. Dědické právo*. Praha : Nákladem spolku československých právníků Všehrd Typus Praha-Smýchov, 1928, s. 15. V období československého práva sa oba termíny miešali a zároveň sa užíval po vzore českej

Termín *závet* v právnych dejinách nepredstavoval lexikálnu jednotku, ktorá by sa na Slovensku historicky pertraktovala v (naj)starších závetných redakciách v slovenčine, napriek tomu, že má slovanský základ v slove „věti“ s etymologickým významom slávnostne hovoriť, ale aj zotavovať sa z choroby¹⁷. Možno uvažovať o homogénnom chápaní uvedených termínov *in simile* s dôležitou poznámkou, že termín testament sa pod exogénnym vplyvom cudzojazyčných terminológií (najmä nemeckej, kde sa doteraz používa) prijal za jediný a výlučný termín v takmer celom skúmanom období, a až približne v polovici 20. storočia sa jeho užívanie prelomilo v prospech ustálenia termínu závet¹⁸. Špeciálnu formu závetu predstavoval spoločný závet, v ktorom disponovali pre prípad *mortis causa* minimálne dve osoby¹⁹.

Na základe uvedeného sa testament alebo závet chápal:

- v zmysle už zadefinovaného významu z rímskeho a kánonického práva ako priama deklarácia/vyjadrenie „poslednej“ vôle poručiteľa ustanoviť dediča²⁰;
- spravodlivé dobrovoľné rozhodnutie/dispozícia o tom, čo chce niekto, aby sa po jeho smrti stalo s jeho majetkom²¹;

terminológie už presadivší sa termín závet. Pozri duálnu petrifikáciu *in* GZOV-SKÝ, V.: *Privátne testamenty podľa práva platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*, s. 7 n.

¹⁷ MACHEK, V.: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha : Academia, 1971, s. 687.

¹⁸ Príkladom je Lubyho učebnica súkromného práva z roku 1946, ktorá zreteľne preferuje termín závet, keď uvádza dedičský titul dedenie zo závetu, no pri rozbere jednotlivých druhov závetov v znení stále záväznej uhorskej právnej úpravy z čias dualizmu používa termín testament. LUBY, Š.: *Základy všeobecného súkromného práva*. III. vydanie, Šamorín : Heuréka, 2002, s. 247 n.

¹⁹ V novoveku ho mohli zriadiť viacerí poručitelia, ktorí mohli vzájomne určiť za dedičov preživšieho poručiteľa. Pre obvyklú dispozíciu korespektívneho alebo vzájomného dedenia v uvedenom závete sa označil tento druh ako vzájomný závet. Zmienovaný stav platil do prijatia zák. čl. XVI/1876 (§ 13: *Ak je učinenie záveti viacerých osôb okrem tohto prípadu, do jednej samej záveti pojaté, je každá z tých závetí zmätočná*“), (citované podľa Sbíerka krajinských zákonov z roku 1876. Úradné vydanie, Budapešť : Pešťanská kníhtlačiarenská akciová spoločnosť, 1876, s. 216), keď právo dualizmu a následná prax zúžili okruh zriaďovateľov výhradne medzi manželmi. V jednom z rozhodnutí Kráľovskej kúrie sa chápal ako dedičská zmluva, ak sa manželia v spoločnom závete zriekli práva odvolať závet aj medzi živými a že prednostne testovali vzájomne v prospech preživšieho manžela alebo spoločne v prospech tretej osoby. V právnej situácii Československej republiky zaň akceptovali kontinuálne spoločné závety manželov. Pozri bližšie LUBY, Š.: *Základy všeobecného súkromného práva*, s. 246; FAJNOR, V. – ZATURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, s. 520 - 521.

²⁰ PUTZ, K.: *Der System des ungarischen Privatrechtes*. Wien : Verlag der G.I. Manz'schen Buchhandlung, 1870, s. 335.

- posledný poriadok, ktorým niekto vyjadruje, čo sa má stať po jeho smrti s jeho pozostalosťou. Zároveň sa nepožaduje ustanovenie dediča ako obsahová náležitosť, čím sa závet mohol porovnávať s *donatione mortis causae*²²;
- jednostranný posledný poriadok, ktorý musel vyhovovať určitým obsahovým a formálnym náležitostiam²³;
- jednostranný právny úkon pre prípad smrti, viazaný k slávnostným formalitám, ktorým zostaviteľ rozhoduje, čo sa má stať s jeho imaním po jeho smrti, alebo činí v ňom vedľa toho aj iné opatrenia, pokiaľ to pripúšťa objektívne právo²⁴;
- posledný poriadok pojatý do jednostranného právneho úkonu, ktorý je síce účinný, len čo ho závetca učiní, ale závetca môže ho za svojho života kedykoľvek odvolať a tiež ľubovoľne nahradiť iným²⁵;
- jednostranný posledný poriadok, ktorý vyhovuje určitým predpísaným obsahovým a formálnym (vonkajším) náležitostiam²⁶.

K správne poznaniu uvádzanej nomenklatúry 18. a 19. storočia treba podať vysvetlenie, tak ako ho koncipoval Huszty v II. knihe svojho kompéndia uhorského práva²⁷, a podobne i Kelemen v II. knihe Inštitúcií uhorského

²¹ HUSZTY, S.: *Iurisprudentia practica seu Commetarius novus in ius hungaricum*. Liber secundus, Agriae, 1757, s. 160; *Bypartita cynosura universi iuris ungarici de rebus, actionibus et personis*. Pars I. Jager, v tlačiarňi Gregora Jána Streibiga, 1749, s. 391; SZEGEDI, J.: *Tripartitum iuris Hungarici tyrocinium*, Tirnaviae, 1751, s. 508; *Elementa iurisprudentiae Hungaricae*, Cassoviae : Typis Francisci Landere de Fűskút, 1807, s. 230; KELEMEN, E.: *Institutiones iuris Hungarici privati*. Liber II, Budae, 1818, s. 317; JUNG, J.: *Darstellung des ungarischen Privatrechtes*. II. Band, s. 104 - 105.

²² PUTZ, K.: *Der System des ungarischen Privatrechtes*, s. 335.

²³ LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, s. 522.

²⁴ FAJNOR, V.: *Dedičské právo na Slovensku*, s. 71. Rovnoznačná definícia sa nachádza in CAMPENHAUSEN, A. – RIEDEL-SPANGENBERGER, I. – SEBOTT, R.: *Lexikon für Kirchen- und Staatskirchenrecht*. Band 3, Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 2004, s. 681.

²⁵ FAJNOR, V. – ZATURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, s. 520.

²⁶ LUBY, Š.: *Základy všeobecného súkromného práva*, s. 247.

²⁷ Závet Kelemen odvodzoval z biblického poňatia knihy Genesis, kap. 35, v ktorej Abrahám určil za svojho dediča Izáka, vylúčiac tým synov splodených v konkubínate, tiež z kap. 46, v. 5, keď patriarcha Jakub kooptoval za svojich vnukov, synov Jozefa, Manassa a Ephraima, a urobil tak formou poslednej vôle. Forma a formálna stránka vychádzala z rímskeho civilného práva. KELEMEN, E.: *Institutiones iuris Hungarici privati*. Liber II., s. 316 - 317, HUSZTY, S.: *Iurisprudentia practica seu Commetarius novus in ius hungaricum*, s. 160.

súkromného práva²⁸. Testament obaja definovali ako „*spravodlivé a dobrovoľné rozhodnutie o tom, čo chce niekto, aby sa po jeho smrti stalo s jeho majetkom*“ (*voluntatis nostrae iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri velit*)²⁹.

Husztyho právny názor sa opieral o koncepciu závetu ako:

- 1.) slobodného úkonu testátora, ktorý vyplýval z jeho vôle a rozhodnutia (*arbitrio*);
- 2.) spravodlivého rozhodnutia, ktoré vychádzalo zásadne z dodržania všetkých formálnych a obsahových náležitostí (na podklade zák. čl. XXVII/1715);
- 3.) rozhodnutia (*sententiae*) pochádzajúceho z vážnej a premyslenej vôle;
- 4.) nakladania s majetkom pre prípad smrti v tom zmysle, že sa úkon dotýkal iba právnej skutočnosti smrti (t. j. jednému z prvých predpokladov dedenia), a že sa realizoval až okamihom smrti, preto sa závet označoval aj ako *ultima voluntas*, ktorá bola poslednou vôľou nie preto, že sa zakladala v rozhodnej chvíli smrti (alebo v domnení smrti), ale že sa dovŕšovala až samotnou smrťou (*ultima voluntas morte perfecta*)³⁰. Ako sa vyjadril prenantne Kelemen, v uvedenom sa naplňali prirodzeno-právne, filozofické predpoklady testátneho dedenia – skutočnosti smrti a existencie neodvolateľne platnej, poslednej vôle v okamihu *actus mortis*³¹.

Kelemenov komentár vychádzal zo zdôraznenia, že toto rozhodnutie vôle poručiť sa muselo opierať o nielen fyzickú, ale aj morálnu schopnosť slobodne testovať. Akékoľvek pochybnosti o absencii vôľovej schopnosti rozlišovať dôsledky svojho konania vylučovali podľa uhorského práva každú takú fyzickú osobu z možnosti testovať. Nehodnými testovať sa v danom období stávali osoby:

- a) s vadou v schopnosti rozumového vnímania a rozlišovania (čiže duševne chorí, deti, resp. nedosiahnuvší legitímny vek, alkoholici, a tí, ktorí boli uvedení do omylu, podvodu alebo prinútení násilím);

²⁸ Kelemenovo dielo sa stalo po svojom vydaní v roku 1814 neprekonanou prácou o uhorskom súkromnom práve. Pozri DAUSCHER, A.: *Das ungarische Civil- und Strafrecht nach den Beschlüssen der Judex-Curial-Conferenz*. Wien : Verlag von Friedrich Manz, 2. vermehrte und verbesserte Auflage, 1862, s. 8.

²⁹ Podobne sa Kelemen vyjadroval o závete, že sa chápal ako „*voluntatis ultimae legitima declaratio de eo, quod quis cum patrimonio suo post mortem fieri vult*“. Patrimonio sa nazýval všetok hnutelný a nehnuteľný majetok vlastnený konkrétnou fyzickou alebo právnickou osobou. KELEMEN, E.: *Institutiones iuris Hungarici privati*. Liber II., s. 315.

³⁰ HUSZTY, S.: *Iurisprudentia practica seu Commetarius novus in ius hungaricum*, s. 160.

³¹ KELEMEN, E.: *Institutiones iuris Hungarici privati*. Liber II., s. 317.

- b) s vadou v prejave vôle, ktorá by akt činila nezrozumiteľným; takými boli hluchonemí, nemí, slepí, hluchí;
- c) so zákazom testovať zo zákona: odsúdení pre závažné trestné činy *crimen laesae majestatis seu notae infidelitatis*.

Úkony poslednej vôle, prirodzene, museli vychádzať nielen z vyššie uvedených zákonných predpokladov testovať, no vtedajší uhorskí právni teoretici tu rovnako zdôrazňovali právne východisko dodržania vonkajších (*externae*) a vnútorných (*internae*) náležitostí, ktoré zároveň klasifikovali a diverzifikovali jednotlivé úkony navzájom.

V každom ohľade však uvedená testátna dispozícia sledovala právnu skutočnosť smrti, a nie jej reálne naplnenie, a preto dedič alebo legatár mal len právo *in spe* (potenciálne) na dedičskú postupnosť za dvojitej podmienky *sine qua non*, že testátor je mŕtvy a nezmenil počas svojho života svoju poslednú vôľu, čo mohol až do momentu smrti kedykoľvek urobiť. Ďalej právo vyžadovalo na reálnu solúciu z úkonov *mortis causa* ich verejnú publikáciu po smrti testátora pred zainteresovanými stranami (dedičmi, vykonávateľmi úkonov *mortis causa*, legatármi) i úradmi (župnou kongregáciou, hodnoverným miestom, mestskou radou a pod.)³².

Každý závet obsahoval:

- 1.) samotné opatrenia pre prípad smrti (testamentárnu dispozíciu);
- 2.) prejav vôle testátora, aby sa jeho konanie chápalo za akt posledného poriadku;
- 3.) osvedčenie celého úkonu predpísaným počtom svedkov (s výnimkou niektorých druhov závetov)³³.

Spĺnenie alebo opomenutie formálnych, ako aj obsahových znakov a náležitostí klasifikovalo jednotlivé závety buď medzi:

- 1.) riadne a mimoriadne (tzv. privilegované) – podľa okolností, ktoré vplývali na vznik a zriadenie závetu;
- 2.) verejné alebo súkromné – s ohľadom na formu ich manifestácie (stupeň formálnosti), predpísanú pre uvedené závety, z nich verejné sa zriaďovali buď pred notárom, hodnoverným miestom, hodnovernou osobou, v neskoršom období (od polovice 19. storočia) do súdneho protokolu a zákonom (obyčajou) stanovenými svedkami, súkromné pred predpísaným počtom svedkov alebo vlastnou rukou spísané;
- 3.) ústne alebo písomné;

³² Ref., s. 319.

³³ Zaradili sa sem holografné napísané a podpísané závety samotným testátorom, pred notárom zriadené závety, privilegované, znejúce v prospech potomkov alebo manžela/lky, a uskutočnené za mimoriadnych okolností. In GZOVŠZKÝ, V.: *Privátne testamenty podľa práva platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*, s. 32.

- 4.) písomné: vyhotovené vlastnou (holografné) alebo cudzou (alografné) rukou³⁴;
- 5.) zriadené v Uhorsku a pripojených krajinách alebo mimo nich;
- 6.) z hľadiska stavovskej príslušnosti na:
 - šľachtické (a tzv. osobne slobodných, honoraciarov stojacich na úrovni šľachticov);
 - meštianske;
 - sedliacke/poddanské;
 - klerikov;
 - Jazygov, Kumánov³⁵.

1.2. Kodícil

V okolitých krajinách Rakúska, Čiech a Poľska spolu s Uhorskom sa nerobil v staršom práve výrazný rozdiel medzi závetom a kodícilom, kým naopak rímske právo a jeho následná recepcia v stredovekej Európe priznala kodícilu menej formálny charakter a jeho právny základ sa odvodzoval z opomenutia ustanoviť univerzálného dediča, ktorého pôvodne rímsky závet obligatórne ustanovoval; *ergo institutio haeredis* sa považovalo za materiálny znak platného závetu, ale nie kodícilu³⁶. V Uhorsku sa počiatkom 19. storočia za kodícil označil závet, opomínajúci riadnu formu: „*codicillo, qui est testamentum minus solemne*“³⁷. Inak však formálnoprávna subsumpcia k úkonom posledného poriadku priznávala kodícilu rovnocenné a nezávislé postavenie voči závetu a dedičskej zmluve³⁸.

Kodícil typologicky derivoval z rímskeho kodícilu, podľa ktorého právnej konštrukcie sa zriaďovali tiež uhorské závety³⁹, a jeho stredovekú, a z obvyčajne pochádzajúcu úpravu rozširovali neskoršie uhorské zákonné články v novoveku. Slovenské minulé právo v medziach uhorského aj československého práva poznalo rovnako kodícil⁴⁰ v zmysle doplnenia alebo nového zriadenia závetu, odvodzujúc ho od jeho akcesorického charakteru k závetu

³⁴ Uvedená klasifikácia pochádza z obdobia 18. storočia, prax holografných spísaných závetov podľa P. Khlosza bola veľmi zriedkavá. Blížšie KHLOSZ, P.: *Praxis seu forma processualis fori spiritualis in Mariano Apostolico Hungariae regno usu recepta*. Tyrnaviae, 1761, s. 235 n.

³⁵ Posledná skupina nezohrávala významnejšiu rolu na Slovensku, podľa KELEMEN, E.: *Institutiones iuris Hungarici privati*. Liber II., s. 319.

³⁶ WESENER, G.: *Geschichte des Erbrechtes in Österreich seit der Rezeption*. Graz – Köln : Hermann Böhlau Hachf., 1957, s. 119 – 120.

³⁷ *Elementa iurisprudentiae Hungaricae*. Cassoviae, 1807, s. 245.

³⁸ FLOSSMANN, U.: *Österreichische Privatrechtsgeschichte*, s. 351.

³⁹ KELEMEN, E.: *Institutiones iuris Hungarici privati*. Liber II., s. 355.

⁴⁰ LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, s. 526.

(označovaný za tzv. testamentárny kodicil), a sledujúc *eo ipso* jeho právny osud; jednoznačne sa preto formálnoprávne kodicil imanentne posudzoval spolu so závetom⁴¹. J. Szegedi označil za kodicil menej slávnostnú formu poslednej vôle, pričom sa podriaďoval a spravoval zásadami vtedajšieho civilného práva⁴². Nazýval sa v danom období stručne „*codice*“⁴³. Kelemen ho definoval v zmysle „*úkonu poslednej vôle, vyhotoveného v menej slávnostnej forme o tom, čo kto chcel, aby sa po jeho smrti stalo s menšou časťou jeho majetku*“ (*ultimae voluntatis minus solennis declaratio de eo, quod quis, cum minore aliqua patrimonii sui parte, post mortem fieri vult*“), a v nadväznosti na to právna náuka počiatku 19. storočia podľa Kelemenova aprobovala kodicil v zúženom zmysle ako dispozíciu *mortis causa* pre časť, no zásadne nie pre celý majetok testátora⁴⁴.

Predmetná definícia vychádzala v zásade z pojednania o závetoch a ich náležitostiach, čo sa týkalo hlavne vnútorných náležitostí závetov, predsa však vo vonkajších náležitostiach sa kodicily a závety čiastočne rozchádzali.⁴⁵

Zásadný rozdiel medzi závetom a kodicilom ozrejmil Huszty nasledovne, keď závet považoval predovšetkým za právny úkon dispozície s celým dedičstvom, a kodicil výhradne za singulárnu dispozíciu s konkrétne určenou časťou (aktívami a pasívami) pozostalosti⁴⁶.

Osobitne sa kodicilu venoval tiež Jung, keď ho považoval za formu privilegovaného závetu. Subsumoval poden každý úkon posledného poriadku, ktorý rozvíjal pôvodný závet tak, že tento buď modifikoval, alebo doplňoval (i v rozsahu podstatných obsahových zmien, nem. *Nachtrag*), nemohol sa

⁴¹ Keďže sa viazal podriadené k závetu, nemohol zo svojej povahy upravovať ustanovenie dediča, po prvé preto, lebo jeho obsah sa odvodzoval od závetu a nesmel ho presahovať, a po druhé *mutatis mutandis* sa naň vzťahovala všeobecná zásada, že akcesorický právny vzťah nemôže upravovať viac než vzťah hlavný. In HUSZTY, S.: *Iurisprudentia practica seu Commetarius novus in ius hungaricum*, s. 172.

⁴² V tomto období sa civilné právo chápalo ako komplex celého právneho poriadku, ktorý zahŕňal buď celú spoločnosť (*civitas*) a formy jej vlády, alebo jej občanov (*civium*), pôvodne nazývané verejné právo partikulárne (*ius publicum particulare*), neskôr nazývané ako *ius civile privatum* (súkromné civilné právo), deliace sa na špeciálne civilné právo (*ius civile in specie*), upravujúce majetkové práva, ich dispozíciu, a na trestné právo (*ius criminale*). BARTAL, A.: *Glossarium mediae et infimae latinitatis regni Hungariae*. Lipsiae, 1901, s. 359; SZEGEDI, J.: *Tripartitum iuris Hungarici tyrocinium*, s. 24.

⁴³ Ref., s. 519.

⁴⁴ KELEMEN, E.: *Institutiones iuris Hungarici privati*. Liber II., s. 357.

⁴⁵ Ref., s. 355.

⁴⁶ „*Codicillus est dispositio de ultima voluntate minus solennis, absque institutione haereditis de eo, quod quis post mortem suam fieri velit*“. In HUSZTY, S.: *Iurisprudentia practica seu Commetarius novus in ius hungaricum*, s. 173.

však dotýkať celej pozostalosti. Vo veci jeho materiálnych, obsahových náležitostí sa spravoval všeobecnými podmienkami platnosti závetov⁴⁷.

V čase prebiehajúcich zmien súkromného práva počas 19. i v nasledujúcich obdobiach 1. polovice 20. storočia a jeho dôslednej podriadenosti zásade všeobecnej záväznosti a striktnnej normatívnosti v prebiehajúcich čiastkových kodifikáciách sa kodicil ponímal rovnocenne s minulým právom ako právny úkon dopĺňujúci pôvodný závet⁴⁸.

Ak sa zriaďoval bez ohľadu na pôvodný závet, nazýval sa testárny kodicil. Z uvedeného by sa dalo teda usudzovať, že kodicil sa oddelil od závetu, nakoľko sa mohol zriaďovať aj bez skoršieho závetu. Rovnako sa za kodicil v československom práve rozumel úkon posledného poriadku, ktorý neobsahoval ustanovenie dediča. Zakladala sa ním napr. veľmi často singulárna sukcesia presne určených legátov v prospech konkrétnych legatárov⁴⁹.

1.3. Fideikomis

Rímskoprávny základ⁵⁰ poskytol uhorskému, šľachtickému právu (rovnako aj v iných európskych štátoch už v čase vrcholného stredoveku⁵¹) vhodný prostriedok udržať pre budúce generácie moc, prestíž, lesk predovšetkým cestou zachovania rodového majetku alebo panstva, ktorý by sa inak mohol nerozvážnym konaním a nakladaním s ním zmenšiť, zaniknúť. V uhorskom fideikomise sa iste preto vyskytovali prvky západoeurópskeho rodinného fideikomisu (vplyvu najmä nemeckého právneho okruhu), *de iure* jeho obyčajová podstata s ním konvalidovala, hoci inštitút sa zaviedol do uhorského práva neskôr, ako zdôraznil i Kelemen⁵².

⁴⁷ JUNG, J.: *Darstellung des ungarischen Privatrechtes*. II. Band, s. 123.

⁴⁸ BARTAL, A.: *Glossarium mediae et infimae latinitatis regni Hungariae*, s. 137.

⁴⁹ GZOVSKÝ, V.: *Privátne testamenty podľa práva platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi*, s. 23.

⁵⁰ Rímskoprávne ponímanie uvedeného súkromnoprávneho inštitútu s dedičskoprávnymi nárokmi univerzálneho fideikomisu (*fideicomisum, maioratus*) ustanovovalo, že univerzálny fideikomis vychádzal z požiadavky poručiteľa na ťarchu jeho zákonného alebo závetného dediča prenechať pozostalosť v prospech tretej osoby (*restituere*). Dotknutý dedič sa nazýval fiduciár. Justinianske Inštitúcie (Inst. 2,23) zmenili subjekt uvedeného práva a samotným dedičom sa stal oprávnený na fideikomis, a povinnosť subjekt sa začal označovať fideikomisár cestou tzv. fideikomisárnej substitúcie. Bližšie COING, H.: *Europäisches Recht. Älteres Gemeines Recht (1500 – 1800)*. I. Band, München : C.H. Beck'sche Verlagbuchshandlung, 1985, 579 n.

⁵¹ Od 11. storočia sú známe pokusy šľachty viazať dedenie rodových statkov obmedzením cudziť alebo vôbec zakázať ich prevod. FLOSSMANN, U.: *Österreichische Privatrechtsgeschichte*, s. 357.

⁵² KELEMEN, I.: *Institutiones iuris Hungarici privati*, Liber II., s. 391.

Tripartitum ho nepoznalo, jeho základom sa stal zák. čl. IX/1687, umožňujúci zriaďovať ho najprv pre vyššiu šľachtu, od účinnosti zák. čl. L/1723 aj pre nižšiu⁵³. Zaradil sa medzi výnimočné (mimoriadne, *extraordinariae*) úkony posledného poriadku⁵⁴, i keď sa mohol zriaďovať nielen vo veľmi obvyklej forme závetu, ale aj kráľovskou donáciou, alebo zmluvou (fasiou) medzi živými⁵⁵. Citujúc v krátkosti zo zák. čl. IX/1687: „*odvracajúc nebezpečenstvo zániku, znehodnotenia majetkov magnátov a vyššej šľachty obyčajným scudzením alebo márnotratosťou*“, fideikomisy⁵⁶ definovala veda neskorého novoveku, vychádzajúc *ex stricto sensu legis*, ako „*legitímne ustanovený dedičský poriadok, ktorým šľachtic disponuje o nadobudnutom majetku z titulu zachovania lesku a váženosti rodiny, zanechávajúc ho jednej mužskej vetve, aby táto pozostalosť prešla do užívania týchto dedičov bez akejkoľvek delby, záťaženia alebo scudzenia*“⁵⁷, čím sa otvorene potieral jeden zo základných pilierov dedičskej postupnosti: *semel haeres semper haeres*, v opozite k poručiteľovej skutočnej vôli. Túto vôľu však právo realizovalo dôslednejšie, keď umožnilo poručiteľovi nomináciu určených konkrétnych dedičov (resp. rodinnej vetvy) fideikomisu v ich dedičskej postupnosti pri záväzku nadobudnúť ho, len pokiaľ sa fyzicky udrží v držbe a vlastníctve príslušných dedičov alebo nástupníkov fideikomisárnej substitúcie⁵⁸.

Mohol sa zriaďovať originárne vysokou šľachtou v nadobudnutom (vojenskou alebo inou službou, alebo zmluvne) majetku, úžitkoch z aviticity, a mal byť verejne publikovaný v župách a odsúhlasený panovníkom⁵⁹. Vo fi-

⁵³ Fideikomisy sa zriaďovali aj v 19. storočí, cisársky patent z 9. okt. 1862 jeho platnosť pre Uhorsko obnovil. Fideikomis vlastnili v delenom vlastníctve nielen destinatár (ktorý mal okrem toho aj užívacie právo naň), ale aj čakatelia naň, ktorí mohli z toho titulu žiadať ustanovenie opatrovníka fideikomisu, kontrolovať jeho správu. LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, s. 339.

⁵⁴ KELEMEN, E.: *Institutiones iuris Hungarici privati*, Liber II., s. 390 n.

⁵⁵ Ref., s. 392.

⁵⁶ Slovenský ekvivalent rodinné zverenstvo použil napríklad LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, s. 339 n.

⁵⁷ „*Norma Successionis ab acquirentore, pro splendore et magnificencia familiae, legitima constituta. Qua bona uni Stirpis suae Masculo ita adtribuit, ut ille, sine divisione, oneratione, vel alienatione, ad usum successorem praescripto modo transmittat*“. Citované podľa KELEMEN, I.: *Institutiones iuris Hungarici privati*, Liber II., s. 392.

⁵⁸ Termín používaný v novšom a súčasnom práve.

⁵⁹ „*ad avertendam magnatum et procerum regni ruinam, refranandamque licentiosam attentari solitam bonorum abalienationem, et prodigalitem, iusto statutum est: quod si quispiam amodo imposterum eorundem magnatum, seu procerum de bonis suis sive per servitia, aut proprio Marte, sive es fructibus aviticorum bonorum acquisitis, per dispositionem testamentariam, praevis in comitatibus publi-*

deikomise sa ustanovil dedič/ia alebo nasledovník/ci (*haeredes et successores*)⁶⁰ majetkového základu fideikomisu, a ten nemohol ani úkonom *inter vivos* ani *mortis causa* uvedené majetky zaťažiť, scudziť alebo založiť. Podľa určenia destinátára fideikomisu uhorské právo rozlišovalo medzi dvomi formami: seniorátom (určeným najstaršiemu z čakateľskej rodiny na fideikomis) a majorátom (zriadeným v prospech prvorodeného čakateľa v poradí legitímnych destinátarov)⁶¹.

Jeho chápanie v 20. storočí pod vplyvom pandektistiky, a najmä živo diskutujúcej dominujúcej československej vedy občianskeho práva sa zúžilo a priznalo sa označovať ním len prípady fideikomisárnej substitúcie⁶², t. j. určenia prvého dediča *ad tempus*, a druhého *a tempore*. Z jeho právnej povahy vyplývalo, vychádzajúc z § 570 osnovy československého občianskeho zákona, že išlo o nástupníctvo určené substitúciou (či už vulgárnou, pupilárnou atď.)⁶³. Formy, ktoré sa používali na jeho zriadenie, vychádzali však z typických a zaužívaných foriem úkonov *mortis causa*: závetu alebo dedičskej zmluvy. V uvedenom období došlo tiež k jeho terminologickej zmene; v procese príprav superrevíznej komisie na osnove občianskeho zákonníka sa dovtedy používaný termín fideikomis, nezmeniac právnu kvalifikáciu v pomernej zhode so svojím rímskoprávnym predchodcom, zamenil za v osnove používaný termín: *zverenstvo*, *rodinné zverenstvo*, *prípadne zverenské nástupníctvo*. Osnova tým v podstate nahradila staršiu jazykovú, latinizovanú normu novšou, domácou, slovanskou, pri zdôraznení zachovať jej pojmový a funkčný rímskoprávny základ⁶⁴.

candam, fidei-commisum, et majoratum, a sacra caesarae regiaque majestate confirmatum fecerit, constitueritque“. Zák. čl. L/1723 niesol názov: o majoráte a o deklarácii zák. čl. IX/1687, rozširujúc ho pre celý šľachtický stav („*si vero quispiam nobilium ejusmodi majoratum instituere voluerit*“).

⁶⁰ Zásadne mužského pohlavia, a ak išlo o posledného ženského potomka rodiny, musela byť prefekciou s kráľovským súhlasom určená za destinátára. In KELEMEN, I.: *Institutiones iuris Hungarici privati*, Liber II., s. 394 - 395.

⁶¹ Ref. s. 396 n.

⁶² VÁŽNÝ, J.: *K terminológii „svěřenské nástupnictví“ v osnově občanského zákoníka*. In *Právník*, r. LXXII, sešit XII, 1933, s. 361.

⁶³ Ref., s. 364.

⁶⁴ VÁŽNÝ, J.: *K terminológii „svěřenské nástupnictví“ v osnově občanského zákoníka*, s. 361, porov. VÁŽNÝ, J.: *Římske právní ideje v občanském z. a osnově*. In *Časopis pro právní a státní vědu*, Brno, 1933. Uvedený termín použil i LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, s. 339.

1.4. Dedičská zmluva a *donatio mortis causa*

V Uhorsku sa za osobitné druhy dedičských zmlúv pre stredoveké a novoveké šľachtické pomery považovali:

1. zmluvy o synovskej a bratskej adopcii;
2. manželské zmluvy;
3. manželské vzájomné záväty (obe strany mali obojstranné záväzky)⁶⁵.

O konkrétnych druhoch možno zhodne konštatovať, že pre Uhorsko nepatrili k pôvodným súkromnoprávnym inštitútom, najskôr vykazovali znaky zahraničnej inkorporácie, ich prijatia a prispôbenia domácim právnym potrebám a možnostiam.

V období začiatku 19. storočia ju napríklad Jung zásadne odlišoval od konsenzuálnej darovacej zmluvy medzi živými⁶⁶. V uvedenom prípade ju právo umožňovalo zriadiť tak medzi manželmi, ako aj cudzími osobami⁶⁷. Vývoj v nasledujúcich desaťročiach 19. storočia podporil jej zriaďovanie viac-menej v prospech manželov, keď právo umožňovalo ako jeden z možných variantov jej uzavretia formu (pred)manželskej zmluvy alebo vzájomného závetu ako formy dedičskej zmluvy⁶⁸. Dedičská zmluva sa vždy priradzovala k samostatným dedičským titulom popri záвете, zákone a dedení povinného podielu voči existujúcemu, odporúčajúcemu úkonu posledného poriadku, pričom od závetu sa odlišovala výhradne nemožnosťou jednostranného odvolania.

Definovala sa v čase 1. polovice 20. storočia v slovenskom práve ako tvojstranný, bezodplatný právny úkon, ktorý zriaďovala jedna zmluvná strana pre prípad svojej smrti v prospech druhej alebo i v prospech tretej osoby (t. j.

⁶⁵ Š. Luby k nim zaradil každý závet, ktorým si poručitelia vzájomne podmienili svoje dedičské ustanovenia. In LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, s. 526, FAJNOR, V. – ZATURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, s. 521; k tomu pozri tiež najnovšie ŠVECOVÁ, A.: Dedičské právo šľachty v Uhorsku s prihliadnutím na právne pomery neskorého novoveku a slobodného kráľovského mesta Trnavy. In *Zemianstvo na Slovensku*, Zborník prác z interdisciplinárnej konferencie, ktorá sa konala 8.-10. júna 2009 v Martine.

Zdroj: http://www.snk.sk/swift_data/source/NBU/Zborniky/Zemianstvo_1/199.pdf

⁶⁶ JUNG, J.: *Darstellung des ungarischen Privatrechtes*. II. Band. Wien : B. Th. Bauer, 1818, s. 105, totožné chápanie použil FAJNOR, V.: *Dedičské právo na Slovensku*, s. 103.

⁶⁷ FAJNOR, V. – ZATURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, s. 521; LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*, s. 526.

⁶⁸ K tomu pozri kapitolu 1.1.2. Bližšie FAJNOR, V.: *Dedičské právo na Slovensku*, s. 103; ALMÁSI, A.: *Ungarisches Privatrecht*. Band I., Berlin und Leipzig: Vereinigung wissenschaftlicher Verleger Walter de Gruyter, 1922, s. 277.

s účinkami *in favorem tertii*) s jej súhlasom, s možnosťou právom zvýhodneného uzavretia v synalagmatickej podobe dvojstranne zaväzujúceho (korrespondívneho) úkonu oboch zmluvných strán, ktoré ju zriaďovali voči sebe navzájom⁶⁹.

Darovanie pre prípad smrti (*donatio mortis causa*) sa definovalo ako darovacia zmluva a vykazovala znaky dedičskej zmluvy (t. j. dvojstranný úkon poručiťľa a osoby prijímajúcej dedičstvo, legát alebo inú majetkovú výhodu), ktorou daruje alebo sľubuje dať darca obdarovanému istú majetkovú výhodu na ťarchu svojej pozostalosti.

V. hlava zák. čl. XVI/1876 odlišovala oba právne úkony *mortis causa* a subsumovala ich formálnu úpravu podľa súkromných alebo verejných závetov; pri darovaní sa okrem toho vyžadovalo dodržať všetky náležitosti (materiálne a formálne) darovacích zmlúv *inter vivos*. Charakterizoval ho i totožný charakter zániku dedičskej zmluvy a darovania pre prípad smrti voči dedičskej zmluve, bolo ho možné vo všeobecnosti odvolať jednostranným úkonom zo strany poručiťľa – darcu, tak ako to umožňovala klasická darovacia zmluva (i za rovnakých podmienok), so súhlasom oboch strán, alebo dopustila sa osoba obdarovaná, dedič, odkazovník správania, vykazujúceho znaky vydedenia⁷⁰. Charakter oboch zmlúv pre prípad *mortis causa* zakladal zákaz nakladania s predmetom zmluvy pre prípad smrti (v zásade nie pre úkony *inter vivos*) pod hrozbou neplatnosti takýchto scudzovacích úkonov⁷¹.

Záver

Štúdia preukázala záujem o neustále vedecky nedocenený výskum staršej právnej terminológie, opätovne sa potvrdilo, že v právnej histórii sa venovala doposiaľ pramalá pozornosť terminológii používanej na území Slovenska, ktorá nie vždy bola v moderných dejinách ovplyvnená českou nomenklatúrou. Všeobecný a nadradený termín úkonu *mortis causa* sa viazal pevne na v minulosti používané spojenie: úkony posledného poriadku, prípadne poslednej vôle. Dnes je však už historicky verifikovaným faktom, že v termíne záveť (feminínium), ktorý sa na Slovensku postupne cestou právnej vedy od 20. rokov 20. storočia presadzoval, vidno zreteľnú lingvistickú a pojmovú konsonanciu s jeho synonymom – testamentom. Ten zostal rovnocenne ak-

⁶⁹ FAJNOR, V.: *Dedičské právo na Slovensku*, s. 103; FAJNOR, V. – ZATURECKÝ, A.: *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, s. 521 a 526; LUBY, Š.: *Základy všeobecného súkromného práva*, s. 251.

⁷⁰ Pri dedičskej zmluve jej účinnosť zanikla tiež v prípade, keď poručiťľ vykonal opatrenia *mortis causa* v prospech tretej osoby bez toho, aby to ona prijala. Špeciálne sa dedičská zmluva mohla uzavrieť medzi manželmi, a jej zánik ex lege sa vzťahoval na prípady vyhlásenia manželstva za neplatné, rozluky alebo rozvodu do stola a lôžka.

⁷¹ FAJNOR, V.: *Dedičské právo na Slovensku*, s. 103 - 104.

ceptovaný v staršej terminológii 2. polovice 20. storočia, a z tohto uhla pohľadu sa má naň aj ekvivalentne k závetu ako k dedičskému titulu prihliadať. Pri ostatných právnych druhoch zostala zachovaná ich originárna terminológia, preto sa v sledovanom období do prvej polovice 20. storočia vyskytovali všetky od stredoveku vytvorené druhy: kodicilu, fideikomisu, dedičskej zmluvy, *donatio mortis causa* (posledný uvedený druh bol typický najmä pre účely pobožných legátov). Všetky úkony *mortis causa*, tie stredoveké, novoveké či súčasné, sa však nevyhnutne právotvorne kombinovali s požiadavkami formálnosti, kauzálnosti, platnosti a záväznosti, a pokiaľ neboli splnené neopomenuteľné vnútorné (obsahové) a vonkajšie (formálne) náležitosti, prípadne vykazovali všeobecné vady právnych úkonov ako takých⁷², boli vyhlásené za neplatné *ex tunc*.

Recezent: prof. JUDr. Jozef Beňa, CSc.

ŠVECOVÁ, Adriana: Legal Acts *mortis causa* in the Legal History of Slovakia – an Excursus into Older Legal Terminology. HISTORIA ET THEORIA IURIS, Vol. 2, 2010, No. 3, p. 83 - 98.

The article shows interest in research of older legal terminology that has not been studied scientifically previously. It shows again, that the terminology used in the territory of Slovakia was not always influenced by the Czech terminology in the modern period of history. A general and dominating term of an act *mortis causa* has been used in the past to denote the acts of last deed, or last will. However, it is verified historically that the term „závet“ (in feminine), used in legal scholarship since the 1920s, is linguistically and grammatically consonant with its synonym of testament. The term testament was equally accepted in the terminology of the second half of the 20th century and should be considered as an equivalent to the term „závet“. Concerning other forms of last will, the original terminology has been preserved until the first half of the 20th Century, using the forms of codicil, *fideicomisum*, contract of inheritance and *donatio mortis causa* (the latter used mainly in the case of legates *piae causae*). All acts *mortis causa*, whether medieval, modern or current, were dependent on further conditions – formality, causality, validity and effectiveness. Should the inner (concerning content) or outer (concerning form) requirements not be fulfilled, or should a general defect of legal acts be present⁷³, the acts would be declared as null and void *ex tunc*, i.e. ineffective from the beginning.

⁷² Náležitosti vôle (skutočná, vedomá, vážna, slobodná a zrozumiteľná), prejavu vôle (dodržanie právom stanovenej formy), zhoda vôle s prejavom (vylúčenie omylu, bez vážneho úmyslu, simulovanie právneho úkonu). Bližšie LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. 2. vydanie, Bratislava : Iura edition, 2002, s. 227 n.

⁷³ Requirements of proper will (real, conscious, serious, free and intelligible), of act of will (respecting the form set by law), correlation between the will and the act (mistake, no serious intent, simulated act). Cf. LUBY, Š.: *Dejiny súkromného práva na Slovensku*. (History of private Law in Slovakia) 2nd ed., Bratislava : Iura Edition, 2002, p. 227 ff.